

فهرست

پایه دهم

- بخش اول: تفکر و اندیشه ۸
- درس اول: هدف زندگی ۸
- درس دوم: پرواز ۱۱
- درس سوم: پنجره‌ای به روشنایی ۱۴
- درس چهارم: آینده روشن ۱۷
- درس پنجم: منزلگاه بعد ۲۱
- درس ششم: واقعه بزرگ ۲۴
- درس هفتم: فرجام کار ۲۷
- بخش دوم: قدم در راه ۳۲
- درس هشتم: آهنگ سفر ۳۲
- درس نهم: دوستی با خدا ۳۵
- درس دهم: یاری از نماز و روزه ۳۸
- درس یازدهم: فضیلت آراستگی ۴۳
- درس دوازدهم: زیبایی پوشیدگی ۴۶
- ## پایه یازدهم
- بخش اول: تفکر و اندیشه ۵۰
- درس اول: هدایت الهی ۵۱
- درس دوم: تداوم هدایت ۵۴
- درس سوم: معجزه جاویدان ۵۸
- درس چهارم: مسئولیت‌های پیامبر ﷺ ۶۱
- درس پنجم: امامت، تداوم رسالت ۶۷
- درس ششم: پیشوایان اسوه ۷۱
- درس هفتم: وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان پس از رحلت رسول خدا ﷺ ۷۶
- درس هشتم: احیای ارزش‌های راستین ۷۹
- درس نهم: عصر غیبت ۸۱
- درس دهم: مرجعیت و ولایت فقیه ۸۸
- بخش دوم: در مسیر ۹۴
- درس یازدهم: عزت نفس ۹۴
- درس دوازدهم: پیوند مقدس ۹۷
- ## پایه دوازدهم
- بخش اول: تفکر و اندیشه ۱۰۳
- درس اول: هستی‌بخش ۱۰۳
- درس دوم: یگانه‌بی‌همتا ۱۰۷
- درس سوم: توحید و سبک زندگی ۱۱۲
- درس چهارم: فقط برای تو ۱۱۶
- درس پنجم: قدرت پرواز ۱۲۰
- درس ششم: سنت‌های خداوند در زندگی ۱۲۴
- بخش دوم: در مسیر ۱۳۱
- درس هفتم: بازگشت ۱۳۱
- درس هشتم: احکام الهی در زندگی امروز ۱۳۵
- درس نهم: پایه‌های استوار ۱۴۰
- درس دهم: تمدن جدید و مسئولیت ما ۱۴۳
- پرسش‌های چهارگزینه‌ای دهم ۱۴۹
- پرسش‌های چهارگزینه‌ای یازدهم ۱۶۷
- پرسش‌های چهارگزینه‌ای دوازدهم ۱۸۷
- پیوست ۲۰۲
- آزمون‌ها ۲۱۳
- پاسخ‌نامه کلیدی ۲۲۹

دین و زندگی
دوازدهم

بیشتر تفکر و اندیشه

مقدمه

اندیشه

- ◀ مانند بذری در ذهن جوانه می‌زند.
- ◀ در دل و قلب ریشه می‌دواند.
- ◀ برگ و بار آن به صورت اعمال ظاهر می‌شود.
- ◀ می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد.

موضوع: اهمیت اندیشه در دین اسلام

حدیث پیامبر اکرم ﷺ

«افضل العبادۃ امان التفکر فی الله و فی قدرته»
 برترین عبادت، اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت اوست.

پیام حدیث

- ▶ برترین عبادت، تفکر در مورد «خداوند» است.
- ▶ تفکر درباره صفات خدا مانند قدرت او توصیه شده است.
- ▶ منظور از اندیشیدن درباره خداوند، اندیشیدن در صفات الهی است.

درس هستی‌بخش

نیازمندی جهان به خدا در پیدایش

انسان براساس فطرت خودش

- ◀ خدا را درمی‌یابد.
  - ◀ حضور خدا را درک می‌کند.
  - ◀ به روشنی می‌داند در جهانی زندگی می‌کند که خدای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به مخلوقات مدد می‌رساند.
- قرآن کریم، انسان را به تفکر «درباره نیازمندی بودن جهان در پیدایش به خداوند» دعوت می‌کند. این استدلال به صورت زیر است:

مقدمه اول	انسان‌ها و موجودات جهان «پدیده‌هایی» هستند که وجود و هستی‌شان از خودشان نبوده و نیست.
مقدمه دوم	پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد (قائم بالذات)، یعنی وجودش از خودش باشد؛ چون موجود فقط وقتی نیازمند به دیگری نیست که خودش ذاتاً موجود باشد (واجب الوجود ذاتی). این موجود همواره بوده است و همواره خواهد بود.
نتیجه	ما و پدیده‌های جهان، در پدیدآمدن و هست‌شدن به آفریننده‌ای نیاز داریم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد. این موجود برتر و متعالی خداست.

ذات نایافته از هستی، بخشش
 خشک‌باری که بود ز آب تهی
 چون تواند که بود هستی‌بخش
 ناید از وی صفت آب‌دهی

پیام‌ابیات

- ۱ پدیده‌ها نمی‌توانند به خودشان یا دیگری وجود و هستی ببخشند. (مقدمه دوم)
- ۲ تنها یک آفریننده که در ذات خودش موجود است، می‌تواند هستی‌بخش باشد.

تدبیر قرآن

موضوع: نیازمندی موجودات به خداوند

فاطر، ۱۵

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ
 وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴾
 ای مردم شما به خداوند نیازمند هستید
 و خدا است که [تنها] بی‌نیاز ستوده است.

پیام‌آیه

- ۱ انسان در همه‌چیز از جمله در به وجود آمدن، به خدا نیازمند است، این نیاز در بقا نیز وجود دارد.
- ۲ چون خداوند غنی است، نیاز همه موجودات را برطرف می‌کند.
- ۳ خداوند هستی‌بخش است و اگر موجودی بخواهد موجود شود، باید هستی خود را از خدا بگیرد.
- ۴ چون وجود خداوند وابسته به چیزی نیست، کسی یا چیزی نمی‌تواند وجود او را بگیرد و نابودش کند. (غنی)

نیازمندی جهان به خدادریقا

رابطه جهان و موجودات آن با خداوند با رابطه ساختمان و بتای آن متفاوت است، زیرا:
۱ بتا ساختمان را پدید نیآورده است، بلکه مواد ساختمانی مثل گچ، سیمان و آجر را جابه‌جا کرده است و آن‌ها را چیده است.

۲ خداوند همه‌چیز جهان را از جمله گچ، سیمان، آجر و حتی خود بتا آفریده است؛ پس وجود و هستی همه به او وابسته است و به همین جهت هر لحظه خداوند اراده کند، همه‌چیز از بین می‌روند و متلاشی می‌شوند.
نکته رابطه جهان و خداوند تا حدی مثل رابطه مولد برق و جریان برق است، چون همین که مولد متوقف شود، جریان برق هم قطع می‌شود. (نیاز در پیدایش و بقا)

تفاوت سازنده مسجد با خالق جهان

- ← مسجد پس از ساخته شدن از بتا بی‌نیاز می‌شود.
- ← موجودات پس از پیدایش، مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمندند. (نیازمندی در بقا)

تدبیر قرآن

موضوع: نیازمندی موجودات به خداوند در بقای خود

رحمان، ۲۹

﴿ يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
 كُلِّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴾
 هر آنچه در آسمان‌ها و زمین است، پیوسته از او
 درخواست می‌کند.
 او همواره دست‌اندرکار امری است.

پیام آیه

- ❶ چون موجودات در همه حال به خدا وابسته هستند، همواره از او درخواست دارند.
- ❷ خداوند متعال، برای اداره جهان همواره مشغول انجام کاری است و هر لحظه به درخواستی از سوی موجودات جهان پاسخ می‌دهد.
- ❸ خداوند، جهان و موجودات آن را آفریده است و پیوسته به آن توجه و نظارت دارد.

ثمره درک نیازمندی به خدای بی نیاز

انسان

- ❶ آگاه دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می‌کند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌داند.
- ❷ ناآگاه نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند بی توجه است.
- ❸ هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود (علت)، نیاز به او را بیشتر احساس و عجز و بندگی را بیشتر ابراز می‌کند. (معلول)
- ❹ افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش عبودیت و بندگی

حدیث پیامبر ﷺ

«اللهم لا تكلني الى نفسي طرفة عين ابدا» خدایا مرا چشم به هم زدن به خودم وامگذار.

پیام حدیث

- ❶ پیامبر ﷺ با مقام و منزلت بالا در پیشگاه الهی، عاجزانه از خدا می‌خواهد حتی لحظه‌ای لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد.
- ❷ این حدیث شریف ثمره درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز را بیان می‌کند.

نور هستی

قرآن کریم، رابطه خداوند و جهان را با کلمه نور بیان می‌کند.

موضوع: خداوند نور هستی

نور، ۳۵

﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ خداوند نور آسمان‌ها و زمین است.

پیام آیه

- ❶ رابطه جهان و خداوند مانند رابطه منبع نور با پرتوهای آن است. یعنی موجودات هم در وجود و هم در بقا به خدا وابسته‌اند.
- ❷ چون هر موجودی نور هستی خود را از خدا می‌گیرد، در حد خودش بیانگر وجود خداوند و تجلی بخش اوست.

نور

- ❶ خودش پیدا و آشکار است.
- ❷ سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر می‌شود.

معنی «خداوند نور هستی است» و نتایج آن

- ◀ تمام موجودات «وجود» خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند.
  - ◀ هر موجودی در حد خودش تجلی‌بخش خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است.
  - ◀ هر کسی به دقت و تأمل در جهان هستی نگاه کند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کند.
(۱) «دلی کز معرفت نور و صفا دید	به هر چیزی که دید، اول خدا دید»
(۲) «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم	به دریا بنگرم دریا تو بینم
به هر جا بنگرم کوه و در و دشت	نشان از قامت رعنا تو بینم»

موضوع: تجلی خداوند در مخلوقات

حدیث امام علی

«ما رأیت شیئاً	هیچ چیزی را ندیدم
الّا و رأیت الله	مگر این که خداوند را
قبله و بعده و معه»	قبل و بعد و با آن دیدم

پیام حدیث

- 1. موجودات در وجود خود و قبل از پیدایش به خدا وابسته هستند.
  - 2. موجودات پس از پیدایش و در بقا نیز وابسته به خدا هستند.
  - 3. پس از نابودی موجودات نیز، خداوند وجود دارد.
  - 4. هر موجودی در این جهان، در حد خودش تجلی‌گاه خداوند و صفات اوست.
- این‌که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والاست

- ◀ در نگاه اول مشکل به نظر می‌رسد.
- ◀ اما هدفی قابل دسترس است.
- جوانان و نوجوانان چون پاکی و صفای قلب دارند، در این راه موفق‌تر هستند.

برای موفقیت باید

- ◀ قدم پیش گذاریم.
- ◀ با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم.
- ◀ خداوند نیز کمک می‌نماید.

ناتوانی انسان در شناخت ذات و چیستی خداوند

موضوعات که می‌خواهیم درباره آن‌ها شناخت پیدا کنیم دو دسته‌اند

- 1- موضوعاتی که در محدوده شناخت ما قرار می‌گیرند؛ زیرا ذهن انسان توان و گنجایش فهم چیستی و ذات چنین موضوعاتی را دارد. آن‌ها امور محدودی هستند.
- مثال گیاهان، حیوانات، ستارگان و کهکشان‌ها
- 2- موضوعاتی که ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد؛ زیرا امور نامحدودی هستند و ذهن محدود ما نمی‌تواند امور نامحدود را تصور کند.

مثال حقیقت خداوند

ما می‌توانیم به وجود (هستی) خداوند به عنوان آفریدگار جهان بی ببریم و صفات و اسماء او را بشناسیم، اما نمی‌توانیم ذات و چیستی (ماهیت) او را دریابیم.

موضوع: ممنوعیت تفکر در ذات خداوند

حدیث پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

«تفکروا فی کل شیء و لا تفکروا فی ذات الله»
در همه چیز تفکر کنید ولی در ذات خدا تفکر نکنید.

پیام حدیث

- 1 انسان به دلیل محدودیت خود در شناخت، از تفکر در ذات الهی منع شده است.
- 2 انسان توان درک صفات و نعمت‌های الهی را دارد و برای همین باید در آن‌ها تفکر کند.
- 3 تنها چیزی که از امر به تفکر، استثنا شده است، تفکر در مورد ذات و چیستی خداوند است.

درس ۱ یگانه‌بی‌همتا

توحید و یکتاپرستی

- ← مهم‌ترین اعتقاد دینی است.
- ← اسلام دین توحید و قرآن کتاب توحید است.
- ← در اسلام بدون آن هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد.
- ← سرلوحه دعوت همه پیامبران بوده است.
- ← مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین حضور دارد و به آن حیات و معنا می‌بخشد.
- ← قرآن کریم همه اعمال فردی و اجتماعی مؤمنان را بر مدار آن قرار داده است.

تدبر در قرآن

موضوع: توحید و یگانگی خداوند

توحید، ۱ تا ۴

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾
اللَّهُ الصَّمَدُ
لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ
وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

بگو خداوند یگانه است.
خداوند بی‌نیاز است.
نه زاده شده و نه می‌زاید.
و هیچ کس همانند و هم‌رتبه او نیست.

پیام آیات

- 1 خداوند یگانه و بی‌نیاز است. (اصل توحید و یگانگی خداوند)
- 2 خداوند فرزندی ندارد. همچنین علتی ندارد و از چیزی به وجود نیامده است.
- 3 هیچ چیز شبیه به خداوند نیست و شریکی ندارد.

موضوع: توحید

رعد، ۱۶

﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

قُلِ اللَّهُ

قُلْ افَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ

لَا يَمْلِكُونَ لِنَفْسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ

أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ

أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ

خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهُ الْخَلْقِ عَلَيْهِمْ

قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ

وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿﴾

بگو پروردگار آسمان‌ها و زمین کیست؟

بگو خدا است،

بگو آیا غیر از او سرپرستانی گرفته‌اید که

[حتی] اختیار سود و زیان خود ندارند؟

بگو آیا نابینا و بینا برابر است؟

آیا تاریکی‌ها و روشنایی برابرند؟

یا آن‌ها شریک‌هایی برای خدا قرار داده‌اند؟

که [آن شریکان هم] مثل خداوند مخلوقی خلق کرده‌اند و

خلقت‌ها بر آن‌ها مشتبه شده است

بگو خالق همه‌چیز خداست،

و او یکتای مقتدر است.

پیام‌آیه

کسی را می‌توانیم به عنوان ولی و سرپرست خود انتخاب کنیم که سود و زیان ما و همه موجودات به دست او باشد.

کسی که اختیار سود و زیان خود را هم ندارد، نمی‌تواند ولی و سرپرست دیگری باشد (دلیل مهم مردودبودن پذیرش ولایت طاغوت).

در صورتی‌جا داشت مردم در اعتقاد به توحید شک کنند که خدایان دیگری مخلوقات دیگری داشته باشند. (فتشابه الخلق)

مطابق آیه شریفه، هدایت به نور «التور» و پذیرفتن شرک به ظلمت و تاریکی «الظلمات» تشبیه شده است.

توحید و برخی مراتب آن

توحید یعنی

← اعتقاد به خدای یگانه

← خدا بی‌همتا است و شریکی ندارد.

● رسول خدا ﷺ از مشرکان می‌خواست با گفتن جمله «لا اله الا الله» دست از شرک و بت‌پرستی بردارند و به خدای یگانه ایمان آورند.

با گفتن «لا اله الا الله»

← تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شد.

← دفاع از حقوق فرد بر دیگر مسلمانان واجب می‌گشت.

← فرد در زمره برادران و خواهران دینی قرار می‌گرفت.

● «لا اله الا الله» تنها یک شعار نیست، بلکه پایبندی به آن، رابطه فرد را با خود، خداوند، خانواده و اجتماع و دیگر افراد تغییر می‌داد.

۱- توحید در خالقیت یعنی معتقد باشیم:

- ۱ خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است.
- ۲ موجودات همه مخلوق او هستند.
- ۳ خداوند در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد.

موضوع: توحید در خالقیت

زمر، ۶۲

﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ خدا آفریننده هر چیزی است.

پیام آیه

- ۱ خداوند، خالق و مبدأ جهان است.
  - ۲ انحصار خلقت در جهان توسط خداوند
- پرسش چرا تنها خداوند خالق جهان است؟

پاسخ ۱ اگر چند خدا وجود داشته باشند که هر کدام خالق بخشی از جهان اند یا با همکاری یکدیگر این جهان را آفریده‌اند، یعنی هر کدام ناقص و محدود هستند و به تنهایی نمی‌توانند کل جهان را خلق کنند.

۲ اگر چند خدا جهان را آفریده باشند، هر کدام از آن‌ها کمالاتی دارند که دیگری آن کمالات را ندارد و گرنه عین هم می‌شدند و چند خدا نیستند. چنین خدایان ناقصی، خود، نیازمند هستند و به خالق کامل و بی‌نیازی احتیاج دارند که نیازشان را برطرف نماید.

۲- توحید در مالکیت

چون خداوند تنها خالق و پدیدآورنده جهان است، پس تنها مالک آن نیز هست.

موضوع: توحید در مالکیت

آل عمران، ۱۰۹

﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ آنچه در آسمان‌ها و زمین است از آن خداست.

پیام آیه

- ۱ خداوند خالق جهان است (علت)، پس مالک جهان نیز هست.
- ۲ چون خداوند مالک جهان است، حکومت را به هر کس که بخواهد می‌دهد.

۳- توحید در ولایت

- حق تصرف، ولایت و سرپرستی یعنی هر کس مالک چیزی باشد، حق تصرف و تغییر در آن چیز را دارد، اما دیگران بدون اجازه وی نمی‌توانند در آن تصرف یا از آن استفاده کنند.
- چون خداوند تنها مالک جهان است (علت)، تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست (معلول) و مخلوقات، جز به اذن و اجازه او نمی‌تواند در جهان تصرف کنند.
- تصرف به اذن خداوند در جهان به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست، بلکه یعنی خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است.
- خداوند پیامبر ﷺ را ولی انسان‌ها معرفی می‌کند، یعنی ایشان واسطه ولایت خدا و رساننده فرمان‌های اوست.

موضوع: توحید در ولایت
کهف، ۲۶

﴿ ما لهم من دونه من ولیّ
و لا یشرک فی حکمه احداً ﴾

آن‌ها هیچ ولی [سرپرستی] جز او ندارند
و او در فرمانروایی خویش کسی را شریک نمی‌سازد.

پیام‌آیه

- ۱ ﴿ هیچ ولی‌ای در جهان به‌جز خداوند وجود ندارد و هیچ ولایتی جز به اذن خداوند وجود ندارد.
- ۲ ﴿ چون خداوند مالک جهان است (علت)، سرپرستی و ولایت جهان نیز با اوست (معلول).
- ۳ ﴿ **توحید در ربوبیت** ربّ یعنی مالک و صاحب اختیاری که تدبیر و پرورش مخلوق به دست اوست. هر کس که خالق و مالک و ولیّ چیزی باشد، می‌تواند آن را تدبیر کرده و پرورش دهد. خداوند تنها خالق، مالک و ولیّ جهان است، پس تنها ربّ هستی نیز می‌باشد.

خداوند

- ۱- جهان را اداره می‌کند.
  - ۲- جهان را به سوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می‌کند و به پیش می‌برد.
- نکته** توحید در ربوبیت بدان معنا نیست که موجودات، به خصوص انسان، قدرت تدبیر ندارند، بلکه توحید در ربوبیت یعنی انسان و تدبیرش همه از آن خدا و تحت تدبیر او هستند.
- مثال** کشاورز وقتی خود را با دیگران که در کشت زمین او دخالتی ندارند، مقایسه می‌کند، می‌بیند این زراعت حاصل دسترنج خودش است، اما وقتی رابطه خود را با خدا بررسی می‌کند، می‌بیند هم خودش و هم توانش از آن خداست.

موضوع: توحید در ربوبیت
انعام، ۱۶۴

﴿ قل اغير الله ابغی ربّاً
و هو ربّ کلّ شیءٍ ﴾

بگو: آیا جز خدا پروردگاری را بطلبم
در حالی که او پروردگار همه چیز است؟

پیام‌آیه

- ۱ ﴿ انسان موحد، پروردگاری (ربّ) به‌جز خداوند را نمی‌پذیرد.
  - ۲ ﴿ چون خداوند ولی و سرپرست جهان است (علت)، ربّ آن نیز هست. (معلول)
- نکته** خالق ← مالک ← ولی ← ربّ

شرک و مراتب آن

- شرک به معنای شریک قراردادن برای خداست. هر کس که معتقد باشد خداوند شریک دارد، مشرک به حساب می‌آید.
- ۱- **شرک در خالقیت** اگر کسی معتقد باشد که این جهان را چند خالق آفریده‌اند، گرفتار شرک در خالقیت شده است.

پرسش چرا خداوند در آفرینش جهان شریکی ندارد؟

پاسخ ۱ این تصور که چند خدا وجود دارد و هر کدام خالق بخشی از جهان است یا با همکاری هم جهان را آفریده‌اند غلط است. ← این خدایان ناقص و محدود هستند و به تنهایی نمی‌توانند جهان را خلق کنند.

۲ این تصور یعنی هر یک کمالاتی دارد که دیگری ندارد و گرنه عین هم می‌شوند و چند خدا نیستند. پس تصور چند خدایی صحیح نیست.

← **۲-۲. شرک در مالکیت** اعتقاد به این که علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگران هم مالک بخشی از جهان هستند. اگر کسی معتقد به شرک در خالقیت باشد، معتقد به شرک در مالکیت نیز خواهد بود.

← **۳-۲. شرک در ولایت** اعتقاد به این که علاوه بر خداوند و در کنار او، موجودات دیگری نیز سرپرستی جهان را بر عهده دارند و حق تصرف در جهان برای آن‌ها است.

← **۴-۲. شرک در ربوبیت** اعتقاد به این که علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگری نیز هستند که تدبیر امور موجودات را بر عهده دارند. اگر کسی در کنار ربوبیت الهی، برای خود یا سایر مخلوقات حساب جداگانه باز کند و گمان کند که کسی می‌تواند مستقل از خداوند، امور را تدبیر کند، گرفتار شرک شده است.

چند نکته مهم

۱ خداوند رابطه علیت را میان پدیده‌های جهان حاکم کرده است. آتش موجب گرما و روشنی و دارو سبب شفا و بهبودی است.

در امور معنوی نیز همین‌گونه است. دعا سبب مغفرت و آموزش، صدقه موجب دفع بلا و صلۀ رحم سبب افزایش طول عمر است.

همۀ این روابط توسط خداوند طراحی شده و به اذن و ارادۀ او صورت می‌گیرد. اگر کسی سراغ پزشک می‌رود، به قانون الهی عمل کرده است.

۲ درخواست از پزشک منافاتی با توحید ندارد. همین‌طور درخواست از اولیای الهی برای اجابت خواسته‌ها منافاتی با توحید ندارد. پزشک به واسطه استفاده از اسباب مادی و اولیای الهی به واسطه اسباب غیرمادی و با اذن خداوند این کارها را انجام می‌دهند.

۳ عقیده به توانایی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اولیای دین علیهم السلام در برآوردن حاجات مثل شفا دادن وقتی موجب شرک است که این توانایی را از خود آن‌ها و مستقل از خدا بدانیم. اگر این توانایی را صرفاً از خدا و انجام آن را با درخواست آن اولیای الهی از خدا و به اذن خداوند بدانیم، عین توحید است. این توانایی اختصاص به زمان حیات دنیوی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ندارد و پس از رحلت ایشان نیز استمرار دارد.

۴ اگر اکنون ما از رسول خدا صلی الله علیه و آله چیزی درخواست کنیم، درخواست از جسم ایشان نیست، بلکه از حقیقت روحانی و معنوی ایشان است.

۵ جریان «تکفیری‌ها» درخواست از پیامبر صلی الله علیه و آله و اولیای دین علیهم السلام را شرک آلود می‌دانند. پیروان این جریان فکری خشک و غیرعقلانی با تفکر غلطی که درباره توحید و شرک دارند، هر مسلمانی را که مانند آن‌ها نمی‌اندیشد، مشرک و کافر می‌خوانند و گاه کشتن او را واجب می‌شمارند. این جریان بزرگ‌ترین ضربه را بر اسلام وارد کرد.

۲۲۱- قرآن کریم راه و روش اصلی کسب عزت و کرامت را ..... معرفی کرده و می‌فرماید: ..... (انسانی، ۸۶)

(۱) بازگشت به سوی خدا و قبول فرمان‌های او - هر کس که عزت می‌خواهد، [بداند] که هر چه عزت است، از آن خداست

(۲) بازگشت به سوی خدا و قبول فرمان‌های او - آن کس که خود را گرامی بدارد، شهوت در نزد او حقیر می‌شود

(۳) توانایی انسان در کنترل شهوت جنسی - هر کس که عزت می‌خواهد، [بداند] که هر چه عزت است، از آن خداست

(۴) توانایی انسان در کنترل شهوت جنسی - آن کس که خود را گرامی بدارد، شهوت در نزد او حقیر می‌شود

۲۲۲- اگر بخواهیم به پرسش «سرچشمه عزت واقعی کجاست؟» پاسخی قرآنی دهیم، کدام آیه ما را به این پاسخ درست رهنمون می‌شود؟

(۱) ﴿لَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَ زِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ﴾

(۲) ﴿وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ﴾

(۳) ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدِ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾

(۴) ﴿أَلَا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾

۲۲۳- حدیث شریف علی علیه السلام که فرمود: «اِنَّهُ لَيْسَ لَانْفُسِكُمْ ثَمَنٌ اِلَّا الْجَنَّةُ فَلَا تَبِيعُوها اِلَّا بِهَا» به کدام موضوع در مورد راه‌های تقویت عزت در انسان اشاره دارد؟

(۱) شناخت ارزش خود و نفروختن خویش به بهای اندک

(۲) توجه به عظمت خداوند و تلاش برای بندگی او

(۳) تمرین ایستادگی در برابر تمایلات پست

(۴) مقاومت در برابر مستکبران و زورگویان برای رسیدن به عزت حقیقی

۲۲۴- تسلیم خداوند شدن به طور طبیعی معلول چیست و در این مورد حضرت علی علیه السلام از ما چه چیزی طلب می‌کند؟

(۱) رسیدن به شناخت و ایمان درست - همانا بهایی برای جان شما جز بهشت نیست، پس [خود را] به کم‌تر از آن نفروشید.

(۲) تسلیم‌نشدن در برابر هوی و هوس - همانا بهایی برای جان شما جز بهشت نیست، پس [خود را] به کم‌تر از آن نفروشید.

(۳) رسیدن به شناخت و ایمان درست - بنده کسی مثل خودت نباش، زیرا خداوند تو را آزاد آفریده است.

(۴) تسلیم‌نشدن در برابر هوی و هوس - بنده کسی مثل خودت نباش، زیرا خداوند تو را آزاد آفریده است.

۲۲۵- دعوت هوی و هوس همان دعوت ..... است و نهایت تسلیم در برابر آن ..... می‌باشد.

(۱) نفس اماره - شکست‌خوردن در برابر تمایلات پست درون

(۲) نفس اماره - زیر بار ذلت ستمگران رفتن

(۳) نفس لؤامه - شکست‌خوردن در برابر تمایلات پست درون

(۴) نفس لؤامه - زیر بار ذلت ستمگران رفتن

۲۲۶- بهترین زمان برای پاسخ منفی دادن به تمایلات نادرست، چه زمانی است و نتیجه این ایستادگی در برابر تمایلات چیست؟

(۱) جوانی و بزرگسالی - تسلیم‌نشدن در برابر زورگویان و قدرتمندان

(۲) جوانی و بزرگسالی - تقویت و افزایش عزت نفس

(۳) نوجوانی و جوانی - تسلیم‌نشدن در برابر زورگویان و قدرتمندان

(۴) نوجوانی و جوانی - تقویت و افزایش عزت نفس

۲۲۷- این سخن حضرت علی علیه السلام که فرمود: «خالق جهان در نظر آنان بزرگ است، از این جهت، غیر خدا در نظرشان کوچک است.» در وصف چه کسانی است و این افراد چگونه به این درجه از شناخت و عزت رسیده‌اند؟

- ۱) کسانی که عزت حقیقی را یافته‌اند - با شناخت ارزش خود و نفروختن خویش به بهایی اندک
  - ۲) کسانی که عزت حقیقی را یافته‌اند - با توجه به عظمت خداوند و تلاش برای بندگی او
  - ۳) کسانی که عزت را در بندگی خدا یافته‌اند - با شناخت ارزش خود و نفروختن خویش به بهایی اندک
  - ۴) کسانی که عزت را در بندگی خدا یافته‌اند - با توجه به عظمت خداوند و تلاش برای بندگی او
- ۲۲۸- «گرد فقر واقعی» آن‌گاه بر چهره انسان، فرو می‌بارد که ..... که پیام آیه شریفه .....
حاکمی از این حقیقت است.

(زبان ۹۲)

- ۱) جایگاه خود را نشناسد - ﴿وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جِزَاءَ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَ تَرْهَقُهُمْ ذُلٌّ﴾
- ۲) مرتکب گناه شود - ﴿وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جِزَاءَ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَ تَرْهَقُهُمْ ذُلٌّ﴾
- ۳) مرتکب گناه شود - ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدِ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾
- ۴) جایگاه خود را نشناسد - ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدِ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾

درس دوازدهم

۲۲۹- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله برای حفظ دین، چه توصیه‌ای به افراد فرموده‌اند؟

(خارج از کشور ۹۵)

- ۱) عبادت کردن در حال تاهل
  - ۲) ازدواج و پروا از خداوند
  - ۳) اخلاق نیکو و زیادی عفاف
  - ۴) توجه به کورشدن ناشی از علاقه
- ۲۳۰- با توجه به آیات قرآن کریم، کدام مورد در رابطه با خلقت زن و مرد و شخصیت آنان، درست است؟

(خارج از کشور ۹۴)

- ۱) زنان و مردان ویژگی‌های فطری مشترکی دارند و کرامتی که خداوند به آنان بخشیده است، اختصاص به یکی از آن دو ندارد.
- ۲) با توجه به وظایف خاص زنان و مردان، اهداف متفاوتی برای هر کدام تعیین شده و ویژگی فطری خاصی وجود دارد.
- ۳) تفاوت‌های روان‌شناختی و زیستی زنان و مردان موجب شده تا هر کدام نقش خاصی را به عهده بگیرند که کاملاً جدا از هم است.
- ۴) نقش‌های متفاوت زنان و مردان برای آن است که هر کدام به تنهایی بتوانند به سوی هدف حرکت کنند و نیازمند هم نباشند.

۲۳۱- ثمره تفاوت انسان‌ها از جهت «زن بودن» و «مرد بودن» چیست؟

(تجربی ۹۵)

- ۱) زن و مرد تکمیل‌کننده یکدیگر هستند و فقط در ویژگی‌های انسانی با هم اختلافاتی دارند.
- ۲) درک درست و صحیح تفاوت‌های فطری موجب پایداری خانواده پس از ازدواج می‌گردد.
- ۳) هر دو را به یکدیگر نیازمند کرده، بدون این که یکی بر دیگری برتری ذاتی پیدا کند.
- ۴) می‌توانند نقش‌های یکسانی را بر عهده بگیرند تا یک خانواده متعادل را پدید آورند.

۲۳۲- از دقت در آیه شریفه ﴿وَمِن آيَاتِهِ انْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا اِيَّهَا وَ جَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُوْنَ﴾ مفهوم می‌گردد که .....

(تجربی ۹۴)

- ۱) انسان به حکم خلقت، نیازمند آرامش، مودت و رحمت است
- ۲) زندگی خالی از آرامش و مودت و رحمت، مقبول شرع نیست
- ۳) احساس آرامش درونی زن و مرد، جدا از مودت و رحمت است
- ۴) زمینه‌ساز نعمت و رحمت، احساس آرامش درونی زن و مرد است

۲۳۳- آن‌جا که بگوییم: «علائق و محبت‌های آغازین در امر ازدواج، چشم و گوش را می‌بندد و عقل را به حاشیه می‌راند.» پیام جمله ..... را ترسیم کرده‌ایم که راه مأمون‌ماندن از پیامدهای ناخشنودکننده آن ..... است.

(۱) «حَبِّ الشَّيْءِ يَعْصِي وَيَصْمُ» مشورت با پدر و مادر (۲) «ما احبَّ الله من عصاه» مشورت با پدر و مادر
 (۳) «حَبِّ الشَّيْءِ يَعْصِي وَيَصْمُ» - استمداد از عقلانیت (۴) «ما احبَّ الله من عصاه» - استمداد از عقلانیت
 ۲۳۴- برای این‌که آرامش ناشی از انس و هم‌صحبتی میان همسران پدید آید، قرآن به ..... اشاره می‌کند و آیه شریفه ..... حاکی از آن است.

(خارج از کشور ۹۲)
 (۱) مودت و رحمت - ﴿و الله جعل لكم من انفسكم ازواجًا و جعل لكم من ازواجكم ...﴾
 (۲) لباس یکدیگرند - ﴿و الله جعل لكم من انفسكم ازواجًا و جعل لكم من ازواجكم ...﴾
 (۳) لباس یکدیگرند - ﴿و من آیاته ان خلق لكم من انفسكم ازواجًا ...﴾
 (۴) مودت و رحمت - ﴿و من آیاته ان خلق لكم من انفسكم ازواجًا ...﴾

۲۳۵- پیامبر گرامی اسلام ﷺ فرمودند: «برای دختران و پسران خود امکان ازدواج فراهم کنید تا خداوند ..... و ..... و .....»

(تجربی ۸۶)
 (۱) به آن‌ها آرامش دهد رزق و روزی آن‌ها را توسعه دهد سلامت جسمی و روحی برای آن‌ها به وجود آید.
 (۲) اخلاقشان را نیکو کند رزق و روزی آن‌ها را توسعه دهد - عفاف و غیرت آن‌ها را زیاد گرداند.
 (۳) اخلاقشان را نیکو کند احساس رضایت درونی در حالات آنان ایجاد شود - سلامت جسمی و روحی برای آن‌ها به وجود آید.
 (۴) به آن‌ها آرامش دهد احساس رضایت درونی در حالات آنان ایجاد شود - عفاف و غیرت آن‌ها را زیاد گرداند.

۲۳۶- هدف مشترک خلقت زن و مرد چیست و تفاوت‌های زن و مرد در خلقت نشأت‌گرفته از چه موضوعی است؟

(۱) رسیدن به مودت و رحمت - نقشی که باید هر کدام در زندگی مشترک بپذیرند.
 (۲) رسیدن به مودت و رحمت - وظایف مختلفی که خداوند بر عهده آن‌ها گذاشته است.
 (۳) قرب الهی و بهشت جاوید - وظایف مختلفی که خداوند بر عهده آنان گذاشته است.
 (۴) قرب الهی و بهشت جاوید - نقشی که باید هر کدام در زندگی مشترک بپذیرند.

۲۳۷- ثمره دوره بلوغ تا ازدواج برای انسان چیست و ابتدایی‌ترین زمینه ازدواج بین زن و مرد چه موضوعی است؟

(۱) آمادگی برای پذیرش مسئولیت - پاسخ به نیاز جنسی
 (۲) آمادگی برای پذیرش مسئولیت - انس با همسر
 (۳) شناخت معیارها و شاخص‌های مناسب همسر - انس با همسر
 (۴) شناخت معیارها و شاخص‌های مناسب همسر - پاسخ به نیاز جنسی

۲۳۸- ثمره پیوند زن و مرد و تحکیم‌بخش وحدت روحی آن‌ها، ..... است و مهم‌ترین معیار همسر شایسته ..... از دیدگاه قرآن می‌باشد.

(۱) فرزند - باعفاف‌بودن
 (۲) فرزند - باایمان‌بودن
 (۳) مودت و رحمت - باعفاف‌بودن
 (۴) مودت و رحمت - باایمان‌بودن

◀ درس دهم

﴿ و اقم الصلّاة انّ الصلّاة تنهى عن الفحشاء و المنكر و لذكر الله اكبر و الله يعلم ما تصنعون ﴾

موضوع: ۱) بزرگ‌ترین فایده نماز، یاد خداست. ۲) از نتایج نماز دوری از فحشا و منکر است.

﴿ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾

موضوع: تقوای الهی، ثمره اصلی روزه گرفتن

◀ درس دوازدهم

﴿ يا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكُمْ وَ بَنَاتِكُمْ وَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَن يُعْرَفْنَ

فَلَا يُؤْذِينَ ﴾

موضوع: ۱) دستور پوشش سبب شناخته‌شدن زن به عفاف خواهد شد. ۲) افراد بی‌بندوبار اجازه تعرض به زنان باحجاب به خود نمی‌دهند.

سال یازدهم

◀ درس اول

﴿ و جعلنا من الماء كلّ شیءٍ حیّ ﴾

موضوع: آب مایه حیات است.

﴿ لنحیی به بلدة میناً ﴾

موضوع: آب، حیات‌بخش جهان مادی از جمله انسان‌هاست.

﴿ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا یحییُّكُمْ ﴾

موضوع: اجابت دعوت خداوند و رسولش حیات‌بخش اهل ایمان است.

﴿ و العصر ﴿ انّ الإنسان لفی خسرٍ ﴿ إلاّ الذّین آمنوا و عملوا الصّالحات و تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصّبر ﴾

موضوع: انسان در صورت نشناختن هدف زندگی در حال خسران است.

﴿ رسلاً مبشّریّن و منذرین لئلاّ یكون للنّاس علی الله حجّةٌ بعد الرّسل و كان الله عزیزاً حکیمّاً ﴾

موضوع: خداوند با فرستادن پیامبران، راه بهانه‌گیری را بسته است.

◀ درس دوم

● پیامبر ﷺ فرمود: «انّا معاشر الأنبیاء امرنا ان نكلّم النّاس علی قدر عقولهم».

موضوع: رشد تدریجی سطح فکر مردم، یکی از دلایل فرستادن پیامبران متعدد

﴿ و من یتبغ غیر الإسلام دیناً فلن یقبل منه و هو فی الآخرة من الخاسرین ﴾

موضوع: اسلام تنها دینی است که مردم را به رستگاری می‌رساند.

◀ درس سوم

﴿ ام یقولون افتراه قل فأتوا بسورةٍ مثله ﴾

موضوع: دعوت شک‌کنندگان در الهی‌بودن قرآن به آوردن سوره‌ای مثل آن

﴿قُلْ لئن اجتمعت الإنس والجنّ على أن يأتوا بمثل هذا القرآن لا يأتون بمثله ولو كان بعضهم لبعض ظهيراً﴾

موضوع: هیچ گاه انسان‌ها نمی‌توانند سوره‌ای مانند قرآن بیاورند.

﴿و السماء بنيناها بايد و انا لموسعون﴾

موضوع: انبساط جهان از جمله نکات علمی بی‌سابقه ذکر شده در قرآن

◀ درس چهارم

● امام باقر علیه السلام فرمود: «بنی الإسلام علی خمسٍ علی الضلّاة و الزکاة و الصّوم و الحجّ و الولاية و لم یناد بشیءٍ کما نودی بالولاية»

موضوع: ولایت مهم‌ترین پایه اسلام است.

﴿آلم تر إلى الذّین یزعمون أنّهم آمنوا بما انزل إلیک و ما انزل من قبلك یریدون ان یتحاکموا الی الطّاغوت و قد امروا ان یکفروا به و یرید الشّیطان ان یضلّهم ضلّالاً بعيداً﴾

موضوع: ضرورت پذیرش ولایت الهی و نفی طاغوت، از دلایل ضرورت تشکیل حکومت اسلامی

﴿لقد ارسلنا رسلنا بالبینات و انزلنا معهم الکتاب و المیزان ليقوم النّاس بالقسط﴾

موضوع: ضرورت اجرای احکام الهی، از دلایل ضرورت تشکیل حکومت اسلامی

﴿الله اعلم حیث یجعل رسالته﴾

موضوع: شناخت عصمت در حد علم خداست.

◀ درس پنجم

﴿و انذر عشیرتک الاقربین﴾

موضوع: نزول آیه انذار و دعوت خویشان به اسلام از سوی پیامبر صلی الله علیه و آله

﴿إنّما ولیکم الله و رسوله و الذّین آمنوا الذّین یقیمون الصّلاة و یؤتون الزکاة و هم راکعون﴾

موضوع: (۱) آیه ولایت (۲) اعلام ولایت علی علیه السلام به صورت همگانی

﴿یا ایّها الذّین آمنوا اطیعوا الله و اطیعوا الرّسول و اولی الامر منکم﴾

موضوع: حدیث جابر در تفسیر اولی الامر در این آیه آمده است.

● رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «انّی تارکٌ فیکم الثّقلین کتاب الله و عترتی اهل بیتی ما ان تمسکتکم بهما لن تضلّوا ابداً و أنّهما لن یفترقا حتّی یردا علیّ الحوض»

موضوع: (۱) حدیث ثقلین (۲) وجود همیشگی امام معصوم در کنار قرآن

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «انت منّی بمنزلة هارون من موسی إلاّ أنّه لا نبی بعدی»

موضوع: (۱) حدیث منزلت (۲) اعلام مشاور و پشتیبان بودن علی علیه السلام برای پیامبر صلی الله علیه و آله

﴿یا ایّها الرّسول بلّغ ما انزل إلیک من ربّک و ان لم تفعل فما بلّغت رسالته و الله یعصمک من النّاس انّ الله لا یردّ الیهی القوم الکافرین﴾